

Taloutta ja suomettumiskeskustelua

Tauno Tiusanen: *Narutettu sukupolvi. Suomettumisen ilot ja murheet*. Helsinki: Edita, 2011. 161 s.

Emeritusprofessori Tauno Tiusasen uusin teos *Narutettu sukupolvi – Suomettumisen ilot ja murheet* tuo kaivatun taloustieteilijän näkökulman suomettumiskeskusteluun. Lukijalle Tiusasen teos tarjoaa, hieman otsikosta poiketen, lähinnä peruspaketin neuvostotalouden vääjäämättömään karilleajoon ja sen jälkipyykkiin. Itse suomettumiskeskustelu pääsee kirjaan mukaan vasta sen puolivälissä.

Teos on arvokas tietopaketti Venäjä-tutkimuksen tiedeyhteisölle, siis sekä aloitteleville tohtoriopiskelijoille että kokeneemmillekin tutkijoille muistutukseksi neuvostotalouden rakenteellisista ongelmista. Kirja antaa lukijalle vakuuttavan kuvan neuvostotalouden luonteesta ja tarjoaa samalla hyvän opastuksen alan perusteoksien tuntemiseen, mikä kirjoittajan mielestä on suomalaisilla Venäjä-tutkijoilla kovin puutteellista. Tiusanen arvostelee kirjassaan voimakkaasti etenkin *Suuri ja Mahtava metodologia*-teoksen joitakin lukuja päättyen jopa johtopäätökseen, että ”Suometumiselle ominainen naruttaminen jatkuu, nyt vain uudessa muodossa” (s. 112).

Itse suomettumiskeskusteluun Tiusanen ei tuo kovin paljon uutta. Aiemmin suomettumista ovat käsitelleet muun muassa Timo Vihavainen *Kansakunta rähmällään*-teoksessa sekä Martti Valkonen kirjassaan *Suometuminen jatkuu yhä*, jonka kuoliaaksi vaientaminen kertonee suometumisesta enemmän kuin itse teos. Jostain

syystä myös Tiusanen ohittaa kirjassaan Valkosen teoksen, vaikka peräänkuuluttaa suomettumisen monipuolista käsitteilyä. Tiusasen kirjan rakenteessa ihmetyttää valinta käydä läpi suomettumiskeskustelua lähes yksinomaan Johan Bäckmanin toimittaman kirjan, *Entäs kun tulee se yhdestoista*, artikkeleiden kautta. Tiusasella on pitkä kokemus suomalaisesta tiede- sekä liiketoimintakulttuurista liittyen itänaapuriimme. Tämä antaa lukijalle ennako-odotuksen siitä, että Tiusanen pohtisi laajemmin itse suomettumiskäsitettä, sen sisältöä ja ilmenemismuotoja. Kirjassaan Tiusanen kuitenkin tyytyy lähes yksinomaan analysoimaan yhden kirjan sisältöä, vaikkei kyseinen Bäckmanin toimittama artikkelikokoelma ole muodostunut mitenkään erityisen merkittäväksi keskustelun avaajaksi. Olisin kaivannut enemmän Tiusasen omaa näkemystä muiden tutkijoiden artikkeleiden arvioinnin sijaan.

Tiusanen käy läpi myös suomalaisen tiedeyhteisön suomettumisen lähihistoriaa ja päätyy tämän päivän näkökulmasta aika itsestään selvään lopputulokseen, eli kuva ei ole erityisen kaunis ja kunniakas. Itse aloitin työskentelyn Venäjä-tutkijayhteisössä 1990-luvun lopulla ja yhdessä ensimmäisistä seminaareista joihin osallistuin, esiintyi oululainen historioitsija, joka todisteli A4-paperin muotoon tulostetuilla saksalaisilla ”sanomalehdillä” uusfasismin suosion jyrkkää kasvua. Sitten Ylen MOT-ohjelma paljasti tämän historioitsijan entiseksi Stasi-vakoojaksi. Valkosen kirjan julkaisemisen jälkimainingeissa, Helsingin yliopistossa järjestetyssä seminaarissa,

puolestaan Venäjä-tutkimuksen keskeisenä vaikuttajana toimiva professori kertoi suometumisesta olleen kyse vain kohteliaisuudesta. Tiusanen kertoo kirjassaan nauttineensa tämän kohteliaisuuden antimista muun muassa tappouhkauksina. Myöhemmin toimiessani Helsingin yliopiston Aleksanteri-instituutin koordinoimassa Venäjän ja Itä-Euroopan tutkijakoulussa saimme kuulla lukemattomia akateemisten esiintyjien kertomuksia Neuvostoliiton ja Venäjän kehityksestä. Väitöstyön edetessä meidän tutkijakoulutettavien keskuudessa heräsi kiinnostus kuulla myös poliittisten toimijoiden näkemyksiä ja yhtenä mieleemme tulleistä nimistä oli Tiusasenkin suuresti arvostama Max Jakobson. Häntä ei kuitenkaan koskaan kutsuttu tutkijakouluun puhumaan. Syyksi kerrottiin Jakobsonin olevan neuvostovastainen kosmopoliitti. En tiedä kumpi näistä synneistä oli pahempi.

Tiusasen kirjassaan kertomat 1970-lukulaisten puheet vaikuttavat nykynäkökulmasta lähinnä naurettavilta. On täysin ymmärrettävää, että nämä puheet eivät Tiusasta juuri naurattaneet, kun edessä ei jökseenkin pakollinen siirtyminen ulkomaille töihin, koska Suomessa hänet ja hänen tutkimuksensa julistettiin pannaan. Suomettumiskeskustelu ei mielestäni kaipaa niinkään syntilistojen kokoamista. On tietenkin mielenkiintoista, kuten Tiusanen kirjassaan laajasti kuvaa, että esimerkiksi emeritusprofessori Matti Klinge jaksaa edelleen toimia neuvostovastaisuuden ilmentymiä etsivänä passipoliisina. Hyödyllisempää olisi kuitenkin käydä tiedeyhteisössä läpi Neuvostoliiton ja Venäjä-tutkimuksemme lähihistoriaa ja ennen kaikkea keskustella asia avoimesti auki.

1970-luvulla opiskellut sukupolvi toimii nykyään muun muassa professoreina ja heidän itänaapuriamme koskeva tieteenteon traditionsa ei luonnollisestikaan kadonnut vuonna 1991 Neuvostoliiton romahtamisen myötä.

Klingen neuvostovastaisuuskeskustelu on tietenkin sinällään surkuhupaisa, kun maa on kadonnut ja sen historian kammottavuudet on todennettu kaikkien, jopa viimeisten tosiuskovaisten aatetovereiden, kauhuksi. Neuvostovastaisuuden asemasta nykyään usein vedotaan ryssävihaan mitä erilaisimmissa konteksteissa, kuten esimerkiksi suhtautumisessa Tšetšenian tai Georgian sotaan, Anna Politkovskajan murhaan, opiskelijoiden hiipuvaan venäjän kielen opiskeluun tai vaikkapa venäläisen musiikin vähäiseen suosioon Suomessa. Liekö näiden mörköjen näkeminen kaikkialla suoraa jatkumoa vanhasta kunnan neuvostovastaisuuskeskustelusta? Näihin muutoksiin ja jatkumoihin olisin toivonut Tiusasen kirjan tarjoavan hieman enemmän avaimia, mutta se taitaa jäädä nuoremman tutkijapolven tehtäväksi.

Oma, yli kymmenen vuoden, työrupeamani suomalaisessa Venäjä-tutkijayhteisössä ei ole ollut pelkkää avointa ja innovoivaa aikaa. Yhä uudelleen vanhempi tutkijasukupolvi jaksaa esimerkiksi taistella englannin kielen imperialismia vastaan tai vaatia aina vaan lisäresursseja Venäjä-tutkimukseen, vaikka muu läntinen tiedeyhteisö on siirtynyt kylmän sodan tietotarpeista uusiin keskusteluihin ja maantieteellisille kenttätöalueille, kuten esimerkiksi Kiinaan. Tähän aihepiiriin olisin toivonut Tiusasen ottaneen kantaa, koska hän on yksi harvoja suomalaisia Venäjä-osaajia, jolla on aito ja todellinen kansainvälinen tiedeura eikä hänellä ole rasitteena poliittista painolastia.

Suومتuttamisen avoin käsittely henkilötasolla ei liene ihan helppoa, mikä näkyy esimerkiksi

Kaarle Nordenstrengin useissa puolustuspuheissa tai Tiusasen hieman pisteliäässä (jälki)vii-sastelussa. Olisi toivottavaa, että uusi Venäjä-tutkimusta harjoitettava tutkijasukupolvi ei tyydy ottamaan annettuna aiempaa suomalaista tutkimustraditiota, vaan pohjaa työnsä vankasti oman tieteenalan tutkimusmetodologiaan ja julkaisee kansainvälisesti. Nuorempi tutkijasukupolvi on jo osoittanut kiitettävästi merkkejä osallistumisesta kansainvälisen

tiedeyhteisön keskusteluihin julkaisemalla korkean tason kirja- ja artikkelisarjoissa. Tiusasen teos on tässä Venäjätutkimuksen uudistamisprosessissa puutteistaan huolimatta arvokas lisäapu, koska se ei sorru (liikaa) kommunismin haudalla hyppimiseen ja ennen kaikkea hänen oma kansainvälinen uransa on hyvä esimerkki nuoremmille tutkijoille.

Vesa Rautio

Virolaisdiplomaattien saavuttamaton unelma

Pauli Heikkilä: *Imagining Europe, Imagining the Nation. Estonian Discussion on European Unification, 1923–1957.* University of Turku, 2011.

Yhtenäisen, liberaalin ja demokraattisen Euroopan ideaa ei liene hellitty viimeisen 20 vuoden aikana missään yhtä päätöksellisesti kuin Virossa, mikäli jotain voi päätellä siitä vauhdista, jolla maa on palannut länteen. Mikään muu Pohjois-Euroopan maa ei ole yhtä integroinut kuin Viro; se on vuodesta 2004 lähtien ollut sekä EU:n että Naton jäsen ja lisäksi se kuuluu Schengen-maihin ja vuoden 2011 alusta myös euroalueeseen.

Eurooppa-ajattelulla ja idealismilla on kuitenkin Virossa pitkä perinne; jo 1920-luvulla paneurooppalaiset ajatukset herättivät nuoren kansallisvaltion johtajissa vastakaikua. Pauli Heikkilän poliittisen historian alaan kuuluva artikkeliväitöskirja *Imagining Europe, Imagining the Nation. Estonian Discussion on European Unification, 1923–1957* (Turun yliopisto 2011) on tutkimus, jossa päärooliin nousevat Viron intressit totalitarismin ja sotien kurimuksessa. Heikkilän teema on kiinnostava sekä Viron poliittisen historian, paneurooppa-

aatteen että EU:n 'esihistorian' näkökulmista. Paneurooppalaisten ideoiden vastaanottoa ja vaikutusta Virossa ei ole juuri tutkittu aiemmin, mikä tekee aiheesta tuoreen.

Vähäinen tutkimuksellinen kiinnostus tosin selittyy paljolti sillä, että paneurooppalaisuus ei saavuttanut maailmansotien välisen ajan Virossakaan merkittävää asemaa maan johtavien poliitikkojen keskuudessa. Esimerkiksi Jaan Tõnisson ja Konstantin Päts etsivät mieluiten tukea ja turvaa Viron itsenäisyydelle reunavaltiohankkeista, Pohjoismaista ja Britanniasta, vaikka Tõnissonilla sympatioita paneurooppalaisia ideoita kohtaan olikin. Silti Virossa oli muutamia vahvoja Euroopan idean puolestapuhujia, joista keskeisin oli Kaarel Robert Pusta, joka teki pitkän uran Viron tasavallan ulkoministerinä ja diplomaattina vuosina 1920–1940. Pusta piti itsepintaisesti esillä visiota tulevaisuuden Euroopasta tasaveroisten ja itsenäisten kansakuntien liittona, silloinkin, kun olosuhteet Itämeren itälaidalla alkoivat muuttua pienille valtioille vaaralliseksi.

Teemansa ja aikarajauksensa kattavana tutkimuksena väitöskirja toimii korkeintaan tyydyttävästi, sillä sekä tutkimusaineisto